

TRẦN TUẤN HÙNG*
THÍCH TRÚC TÍN**

NHỮNG ĐÓNG GÓP TRONG GIÁO DỤC TRUYỀN THỐNG “PHỤNG ĐẠO, YÊU NƯỚC, HỘ QUỐC, AN DÂN” CỦA PHẬT GIÁO THỜI LÝ, TRẦN CHO THẾ HỆ TRẺ THỜI GIẠN QUA

Tóm tắt: Phật giáo đã du nhập vào Việt Nam được hơn 2.000 năm, những giá trị tốt đẹp mà Phật giáo mang lại đã và đang được phát huy cho đến tận ngày nay. Một trong số đó phải kể đến truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần. Phật giáo thời Lý, Trần đóng vai trò quan trọng, gắn bó, đồng hành cùng dân tộc, góp phần xây dựng, bảo vệ tổ quốc thời Lý, Trần. Việc giáo dục truyền thống tốt đẹp đó cho thế hệ trẻ ở Việt Nam sẽ góp phần vào công cuộc xây dựng và phát triển đất nước. Bài viết này trình bày khái quát về truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần và nêu ra một số thành quả trong công tác giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần cho thế hệ trẻ hiện nay.

Từ khoá: Phật giáo, thời Lý, Trần, giáo dục truyền thống, “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân”

Đặt vấn đề

Albert Einstein có nhận định rằng: “Tôn giáo của tương lai sẽ là một tôn giáo toàn cầu, vượt lên trên mọi thần linh, giáo điều và thần học. Tôn giáo ấy phải bao quát cả phương diện tự nhiên lẫn siêu nhiên, đặt trên căn bản của ý thức đạo lý, phát xuất từ kinh nghiệm tổng thể gồm mọi lĩnh vực trên trong cái nhất thể đầy đủ ý nghĩa. Phật giáo sẽ đáp ứng được các điều kiện đó” [Dẫn theo: Thích Gia Quang,

* NNC tự do.

** Ủy viên Thường trực Ban Hướng dẫn Phật tử Trung ương, Giáo hội Phật giáo Việt Nam.
Ngày nhận bài: 28/1/2024; Ngày biên tập: 16/2/2024; Duyệt đăng: 16/3/2024.

2014: 8]. Tầm quan trọng của Phật giáo đối với đất nước ta cũng phần nào cho thấy điều đó. Những giá trị mà Phật giáo Việt Nam từ lâu đã để lại cho con người và xã hội Việt Nam “luồng sinh khí” mới, lấy tính nhân văn, từ bi của đạo Phật làm nền tảng. Phật giáo đã tham gia vào các hoạt động chính trị, tham gia vào từ thiện và an sinh xã hội,... Đặc biệt, trong lịch sử đấu tranh dựng nước và giữ nước, Phật giáo đã luôn đồng hành, góp phần không nhỏ trong giáo dục chủ nghĩa yêu nước, nâng cao tinh thần dân tộc, góp vào những chiến công trong cuộc đấu tranh chống giặc ngoại xâm, bảo vệ chủ quyền lãnh thổ,... Điều này có thể thấy rõ khi nghiên cứu lịch sử và đặc điểm Phật giáo thời Lý, Trần. Trong đó, truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” Phật giáo thời Lý, Trần được xem như kim chỉ nam, khẳng định xứ mệnh hoạt động, phát triển của tôn giáo này.

Cho đến nay, những truyền thống tốt đẹp đó vẫn giữ nguyên giá trị. Việc nêu cao, giáo dục cho thế hệ trẻ là cần thiết, không chỉ khẳng định vai trò và giá trị của Phật giáo thời Lý, Trần trong lịch sử dân tộc, mà còn làm hồi sinh tinh thần nhập thế, tinh thần yêu nước, yêu dân mà Phật giáo còn bảo lưu.

Bài viết này thông qua tư liệu lịch sử và nghiên cứu của học giả đi trước như: *Thiền uyển tập anh* (1337), *Lịch sử Phật giáo Việt Nam* của tác giả Nguyễn Tài Thư (1988), *Phật giáo với dân tộc* của tác giả Thích Thanh Từ (2001), *Việt Nam Phật giáo sử luận* của tác giả Nguyễn Lang (2012), Luận văn *Vai trò của Phật giáo đối với xã hội Việt Nam thời Lý, Trần* của tác giả Nguyễn Thị Hương Liên (2013),... nhằm tập trung khái quát truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần; chỉ ra thực trạng giáo dục truyền thống này cho thế hệ trẻ hiện nay; từ đó đưa ra một số giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả công tác giáo dục truyền thống này trong thời gian tới.

1. Đặc trưng của truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần

Ở Việt Nam, Phật giáo từ khi du nhập và phát triển đã khẳng định vị thế của mình trong nhiều lĩnh vực từ chính trị, kinh tế, văn hóa, giáo dục và đặc biệt có ảnh hưởng sâu đậm đến đời sống tâm linh và

văn hóa dân tộc. Thời Lý, Trần, Phật giáo phát triển hưng thịnh, trở thành hệ tư tưởng chủ đạo của nhà nước phong kiến - “Phật giáo là đạo chính của nước Đại Việt... đạo của vua, đạo của dân” [Trần Ngọc Thêm, 2001:57]. Có thể nói, bên cạnh Nho giáo, Đạo giáo, Phật giáo đã tham gia xây dựng hệ thống chính trị, xây dựng đường lối và chính sách đối nội, đối ngoại của triều đình Lý, Trần. Vì thế, Phật giáo đương nhiên nhận được nhiều “đặc ân” của nhà nước, được tạo điều kiện phát triển nhanh chóng và có ảnh hưởng sâu rộng trong đời sống xã hội. Tinh thần nhập thế của Phật giáo thời Lý, Trần thể hiện qua truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” mang dấu ấn sâu sắc như sau:

1.1. Tinh thần “phụng đạo” của Phật giáo thời Lý, Trần

Dưới thời Lý, Trần, nhà nước coi trọng Phật giáo. Nhiều bậc quân vương, hoàng hậu và thân tộc đều sùng mộ Phật, tiêu biểu như vua Lý Thái Tông, Lý Thánh Tông, vua Trần Thái Tông, Trần Nhân Tông,... Dưới sự hỗ trợ của nhà nước, Phật giáo có tiềm lực kinh tế để phát triển cơ sở thờ tự, xiển dương Phật pháp và phát triển nghi lễ ở quy mô lớn. Nhiều ngôi chùa được khởi dựng dưới thời Lý, Trần, tiêu biểu như: chùa Diên Hựu, chùa Trấn Quốc, chùa Bối Khê (Hà Nội); chùa Phật Tích, chùa Dạm, chùa Dâu (Bắc Ninh); chùa Long Đọi (Hà Nam); chùa Phổ Minh (Nam Định); chùa Quỳnh Lâm, chùa Ngọc Thanh (Quảng Ninh)... trở thành các trung tâm sinh hoạt Phật giáo của giới quý tộc và người dân, là tiền đề để Phật giáo phát triển, lan tỏa mạnh mẽ vào trong đời sống xã hội.

Chủ trương xây dựng chùa chiền, khuyến khích quan lại và nhân dân thực hành Phật giáo rộng khắp đất nước. Nhiều thiền sư đồng thời là các trụ cột trong triều giúp vua điều hành chính sự, tiêu biểu như Thiền sư Vạn Hạnh, Thiền sư Viên Thông, Thiền sư Huyền Quang, Thiền sư Pháp Loa,... Các phái thiền như Tì Ni Đa Lưu Chi, Vô Ngôn Thông, Thảo Đường,... tiếp tục phát triển mà nòng cốt do các vị vua, quan, thiền sư của triều đình dựng công tu tập, hoàng hóa. Thời Lý có vua Lý Thái Tông là sư tổ thuộc phổ hệ thứ 12 Thiền phái Vô Ngôn Thông; vua Lý Thánh Tông là tổ thứ hai Thiền phái Thảo Đường [Lê Thị Cúc, 2018]. Thời Trần, vua Trần Thái Tông vì mộ Phật đã từng dời kinh

thành lên núi Yên Tử tu tập, được Quốc sư Viên Chứng khuyên nhủ mà trở về điều hành chính sự. Vua Trần Nhân Tông sau khi sắp xếp việc nước đã nhất tâm tu học Phật. Theo hướng đạo của Tuệ Trung Thượng Sĩ xuất gia lấy hiệu là Trúc Lâm Đầu Đà, thẩm nhuần giáo lý Phật giáo, ẩn mình tu tập tại Yên Tử (Quảng Ninh). Ngài là vị sư tổ đầu tiên khai sáng Phật giáo Trúc Lâm. Một dòng thiền mang đậm tinh thần dân tộc, có sự kết hợp hài hòa của Phật giáo Ấn - Hoa.

Như vậy, thời Lý, Trần, Phật giáo đã “nhập thế” sâu sắc. Phật giáo song hành với chính trị, hướng tới giải quyết các vấn đề hiện sinh của đất nước, xã hội. Một mặt các tư tưởng về cứu khổ, cứu nạn, giải quyết chúng sinh của Phật giáo được duy trì, một mặt triết lý từ bi, nhân văn của Phật giáo được nhà cầm quyền đề cao và vận dụng linh hoạt trong các chính sách trị quốc, an dân, góp phần ổn định chính trị.

1.2. Tinh thần từ bi của Phật giáo gắn kết với truyền thống yêu nước

Phật giáo thời Lý, Trần thể hiện tinh thần từ bi, vị tha, góp phần quan trọng trong việc thiết lập khối đại đoàn kết, nêu cao tinh thần yêu nước, thương nòi của dân tộc. Nhân sinh quan Phật giáo không chỉ xây dựng cộng đồng tôn giáo hài hòa, đoàn kết mà còn hướng tới mục tiêu xây dựng cộng đồng dân tộc đoàn kết, sự phát triển thịnh vượng của đất nước. Với tư tưởng “Vô ngã”, “Vị tha”, Phật giáo thời Lý, Trần lấy phương châm “phụng sự chúng sinh tức cúng dàng chư Phật” làm tôn chỉ hành động. Giáo lý Phật giáo thông qua các vị thiền sư đã có ảnh hưởng rõ rệt đến đường hướng trị nước của nhiều vị vua anh minh như Thiền sư Vạn Hạnh đời vua Lý Thái Tổ, Thiền sư Viên Thông đời vua Lý Nhân Tông, vua Lý Thần Tông và vua Lý Anh Tông,... Đặc biệt, Phật giáo đã “bản địa hóa” để tồn tại và phát triển, thể hiện vai trò quan trọng của mình trong tiến trình đấu tranh chống giặc ngoại xâm, giải phóng dân tộc. Nhiều thiền sư, danh tăng khác cũng đã nêu cao tinh thần “cởi áo cà sa khoác chiến bào”, tham gia vào chính sự. Họ dùng trí tuệ, sự uyên bác Phật học và đạo đức tôn giáo của mình, để tham góp vào chính sách, giúp vua trị nước. Nhờ đó, nhân tâm thống nhất, sức mạnh toàn dân tộc được huy động, cùng hướng tới mục tiêu bảo vệ và xây dựng đất nước ngày càng hưng thịnh.

Tinh thần từ bi, đoàn kết của Phật giáo thời Lý, Trần đã kết hợp chặt chẽ với truyền thống yêu nước làm nên bản lĩnh và ý chí chiến đấu kiên cường cho vua quan, tướng lĩnh và nhân dân. Đồng thời, đó còn là nền tảng cho sự ra đời của chính sách ngoại giao vừa kiên định, vừa mềm dẻo, linh hoạt, mang đậm tinh thần nhân văn, cao thượng; tạo tâm thế và sức mạnh vững vàng trong việc giữ gìn độc lập, bảo vệ đất nước. Dưới triều Lý, chính sách đối ngoại với Chiêm Thành hay nhà Tống đều chú trọng giữ quan hệ hoà hiếu, mềm mỏng; chỉ đối đầu trong tình huống bất khả kháng, không cố hạ sát, thực hiện trao trả tù binh cho bên bại trận. Chính sách đối ngoại đó thể hiện truyền thống nhân đạo của dân tộc Việt Nam, có sự hòa hợp với tư tưởng từ bi, bác ái của Phật giáo, hun đúc nên chủ nghĩa nhân văn trong đối ngoại của các triều vua nhà Lý. Thời nhà Trần chính sách đối ngoại trên cũng tiếp tục được duy trì, phát huy. Điển hình như vua Trần Nhân Tông khi làm Thái Thượng Hoàng, với lòng sùng mộ đạo Phật, ông đã đến Chiêm Thành vừa làm công tác ngoại giao, xây dựng mối quan hệ Việt - Chiêm, vừa dành thời gian quan sát, tìm hiểu sinh hoạt Phật giáo trên nước bạn [Nguyễn Thị Hương Liên, 2013: 56]. Có thể thấy, Phật giáo thời Lý, Trần đã có ảnh hưởng rõ rệt tới chính sách đối nội và đối ngoại của hai nhà nước Lý - Trần.

Thời Lý, Trần, Đại Việt nổi tiếng với những chiến công vang dội trong cuộc kháng chiến chống quân Tống vào năm 1077 và ba lần đại thắng quân Nguyên – Mông vào năm 1258, năm 1285 và năm 1288. Đây là những dấu son khẳng định chính sách đối ngoại, khả năng quân sự của hai triều Lý, Trần. Cho đến tận hôm nay vẫn là niềm tự hào của các thế hệ về truyền thống anh dũng chống giặc ngoại xâm trong lịch sử dân tộc Việt Nam. Những chiến thắng to lớn, vĩ đại này ghi dấu sự đóng góp của các bậc vua sáng, tôi hiền, của toàn bộ nhân dân Đại Việt nói chung; trong đó có sự chung sức đoàn kết và công hiến của các thiền sư và Phật tử thời Lý, Trần. Thông qua hoàng pháp, Phật giáo đã lan tỏa các giá trị nhân văn, cao đẹp của một tôn giáo “cứu khổ, cứu nạn”, “bình đẳng, bác ái” góp phần giáo dục, hun đúc chủ nghĩa yêu nước và tinh thần đấu tranh chống giặc ngoại xâm lúc bấy giờ. Từ triều đình, quan lại cho tới tầng, ni, Phật tử đều cố gắng tiếp nhận tư tưởng, triết lý sống của đạo Phật; nuôi dưỡng lòng từ bi, nhân

ái; quyết tâm, đồng lòng bảo vệ quê hương, đất nước, làm sâu sắc hơn truyền thống yêu nước, thương nòi, cố kết hơn tinh thần đoàn kết chống giặc ngoại xâm của toàn thể nhân dân.

1.3. Truyền thống “hộ quốc”, “an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần

Triều đại Lý, Trần là hai triều đại phát triển hưng thịnh trên mọi lĩnh vực: quân sự, kinh tế, văn hóa, nghệ thuật, kiến trúc,... trong lịch sử phong kiến Việt Nam. Phật giáo thời Lý, Trần đóng vai trò quan trọng trong việc tham gia vào các hoạt động chính trị của đất nước. Nhiều bậc cao tăng, thiền sư và đông đảo tăng đoàn được triều đình trọng dụng và có vai trò lớn trong việc tham vấn các chính sách của đất nước là “phàm các việc quân quốc triều đình, sư đều tham dự” [dẫn theo: Học viện Báo chí và tuyên truyền, 2010: 43]. Tuy nhiên, đáng chú ý, việc phân tách giữa tăng đoàn và hệ thống hành chính vẫn được duy trì “các Tăng quan được ví như những cố vấn chính trị đặc biệt của nhà vua. Tuy nhiên các vị thiền sư chỉ tham gia chính sự mà không tham gia chính quyền vì họ không nhận chức vụ trong nội các” [Nguyễn Lang, 2012: 154]. Minh quân, hiền quan thời Lý, Trần vì thấm nhuần tư tưởng “từ”, “bi”, “hỷ”, “xả” của Phật giáo nên rất quan tâm đến đời sống của nhân dân, chú trọng đảm bảo an sinh xã hội. Vì thế, tư tưởng từ bi và bình đẳng của Phật giáo được phát huy rộng rãi, hướng tới tầng lớp nhân dân thông qua nhiều chính sách khác nhau.

Năm 1010, sau khi dời đô về Đại La, đổi Đại La thành Thăng Long, vua Lý Thái Tổ đã ban lệnh đại xá; giảm trừ thuế khoá cho khắp thiên hạ trong vòng ba năm. Những người mồ côi, goá chồng, già yếu, còn thiếu thuế lâu năm đều được xóa bỏ [Dương Quang Điện, 2020: 43]. Năm 1044, vua Lý Thái Tông trên đường đánh giặc, gặp cảnh mùa màng bội thu đã hạ chiếu gia ân, giảm tô bớt thuế cho dân. Lời chiếu viết rằng: “Đánh giặc phương xa, tổn hại việc nông ngò đầu mùa đông năm nay lại được mùa lớn! Nếu trăm họ đã đủ thì trăm sao không đủ? Vậy xá cho thiên hạ một nửa tiền thuế năm nay, để ứ lạo sự khó nhọc lặn lội” [Trần Thị Vinh, 2017: 332]. Nhà Trần đặc biệt quan tâm, chăm lo đến đời sống của nhân dân trong những lúc khó khăn, đói kém. Vua Trần Thái Tông từng chia sẻ với quần thần của

mình rằng: “Trẫm muốn ra ngoài chơi để được nghe tiếng nói của dân và xem xét lòng dân, cho biết tình trạng khó khăn của dân” [Đinh Gia Khánh, 1976: 64]. Năm 1261, Thượng hoàng Trần Thái Tông ngự về Tức Mặc thăm dân, đã lệnh cho các lộ, phủ lập kho chứa thóc, dự trữ lương thực để phòng khi gặp thiên tai, mất mùa, đói kém. Năm 1288, sau khi đại thắng quân Mông – Nguyên trở về, vua Trần Nhân Tông đại xá thiên hạ. Những nơi bị ảnh hưởng nhiều bởi binh hoả, thiên tai, đạo tặc thì miễn toàn bộ tô thuế, quân dịch; các nơi khác thì miễn giảm theo mức độ khác nhau. Thấy cảnh mất mùa, đói kém, nhiều người dân cùng cực đã phải bán ruộng, gửi con ở đợ. Năm 1290, nhà vua đã xuống chiếu giảm một nửa thuế thân đinh. Những năm tiếp theo của nhà Trần đều tiến hành giảm một nửa tô ruộng, miễn thuế nhân đinh [Phạm Trường Sinh, 2015: 125].

Triết lý nhân sinh của Phật giáo hoà nhập sâu vào lòng dân tộc, đã tiếp thêm truyền thống yêu nước được hun đúc từ bao đời. Nó đã bổ sung niềm tin vững chắc, lòng lạc quan, ý chí và sức mạnh phi thường để dân tộc và mỗi người dân Đại Việt đối mặt với mọi khó khăn. Tinh thần đoàn kết trước mọi thách thức cũng được thúc đẩy bởi triết lý này, tạo nên một sức mạnh toàn diện cho dân tộc.

Có thể thấy, Phật giáo thời Lý, Trần đã tham gia trực tiếp vào các hoạt động chính trị của Nhà nước và đảm bảo an sinh xã hội cho nhân dân, góp phần tích cực vào việc hình thành khối đại đoàn kết dân tộc, giáo dục chủ nghĩa yêu nước và truyền thống chống giặc ngoại xâm. Phật giáo thời kỳ này đã thực sự trở thành tôn giáo trọng yếu của nhà nước. Vì thế, từ cung đình cho tới dân gian: “Lý, Trần trong khoảng hai đời/Nhà nhà niệm Phật, người người tụng kinh” [Dương Quang Điện, 2020: 44]. Thái độ đề cao của nhà nước đối với Phật giáo đã thúc đẩy Phật giáo phát triển mạnh mẽ, trong đó tinh thần “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” được Phật giáo phát huy rộng rãi, mang lại diện mạo mới về chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội của đất nước.

2. Một số thành quả trong công tác giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần cho thế hệ trẻ hiện nay

Giáo dục với mục tiêu hướng tới sự phát triển con người một cách toàn diện từ trí tuệ, thể lực, thẩm mỹ và nhân cách. Trong lĩnh vực giáo dục, “tôn giáo là một trong các yếu tố góp phần giáo dục nhân cách bởi giáo lý mỗi tôn giáo đều có những nội dung răn dạy tín đồ tư tưởng cách làm người và đối nhân xử thế”. [Nguyễn Quang Hưng, Nguyễn Văn Chính, 2016: 81]. Ở mỗi giai đoạn lịch sử, mỗi tôn giáo lại thể hiện vai trò, sự ảnh hưởng nhất định của mình đối với cộng đồng, xã hội và đất nước. Văn kiện Đại hội lần thứ XIII của Đảng Cộng sản Việt Nam đã nhấn mạnh: “Phát huy những giá trị văn hoá, đạo đức tốt đẹp và các nguồn lực của các tôn giáo cho sự nghiệp phát triển đất nước” [Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021, tập 1: 171]. Những giá trị tốt đẹp của Phật giáo đã trở thành một phần quan trọng của văn hóa, đạo đức ở Việt Nam hiện nay. Trong đó, Phật giáo thời Lý, Trần được xem là giai đoạn rực rỡ, để lại nhiều giá trị trường tồn. Việc giáo dục, phát huy truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần cho Phật tử, cho nhân dân, đặc biệt là thế hệ trẻ ngày nay là vô cùng quan trọng.

Thực tiễn cho thấy, thế hệ trẻ là lực lượng xã hội đặc biệt, tương lai, sự phát triển của một đất nước phụ thuộc rất nhiều vào năng lực, nhân cách của thế hệ trẻ. Đặc biệt, trong bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 và hội nhập quốc tế hiện nay, việc giáo dục thế hệ trẻ, bên cạnh các tri thức về văn hóa, khoa học công nghệ, còn cần xây dựng một thế giới quan, một nhân sinh quan cốt lõi ngay từ đầu. Trong những năm qua, truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần đã được các chư vị tiền bối Phật giáo Việt Nam truyền bá đến các thế hệ trẻ thông qua công cuộc “hoàng pháp, lợi sinh”. Theo đó, thời gian qua, công tác giáo dục của Phật giáo đã đạt được những kết quả như sau:

Một là, đã giáo dục cho thế hệ trẻ về tính nhân văn, tinh thần từ bi, bác ái, cứu nạn, cứu khổ của Phật giáo thời Lý, Trần.

Tinh thần “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần thể hiện tinh thần nhập thế hành đạo của Phật giáo góp phần xây dựng đất nước, bảo vệ chủ quyền lãnh thổ, bảo hộ đất nước, ổn định đời sống nhân dân ở giai đoạn này. Việc giáo dục lịch sử du

nhập và phát triển của Phật giáo vào Việt Nam sẽ mang lại những nhận thức về vai trò của Phật giáo trong lịch sử dân tộc. Tinh thần “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần là nội dung quan trọng trong lịch sử Việt Nam, thể hiện sự nhập thể của tôn giáo này đã có ảnh hưởng và đóng góp cho sự phát triển của đất nước. Giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần sẽ góp phần khẳng định vai trò, giá trị của Phật giáo nói chung, làm lan tỏa các triết lý, chuẩn mực đạo đức của Phật giáo nói riêng cho toàn xã hội. Đây là cơ sở để Phật giáo Việt Nam giữ được “bản lẻ” quan trọng, phát huy vai trò xã hội của mình, nhất là trong việc xây dựng con người tương lai - các thế hệ trẻ hiện nay. Những giá trị này đã được truyền đạt qua các bộ kinh Phật, truyền thống tâm linh và ví dụ thực tế của các nhà sư Phật giáo. Tiêu biểu là các bộ *kinh Đại Bát Niết Bàn*, *kinh Lăng nghiêm*,... trở thành nguồn cảm hứng quý báu để truyền đạt triết lý từ bi và tinh thần nhân đạo của Phật giáo: “Sự lan tỏa đạo đức và triết lý Phật giáo một phần đã cảm hóa con người, các tăng ni, phật tử thường xuyên học tập chánh pháp, tu luyện bản thân. Đó là điều quan trọng tạo điều kiện cho Phật giáo truyền bá sâu rộng và bám rễ lâu bền cùng dân tộc, góp phần định hình những giá trị đạo đức và lối sống cho con người Việt Nam hiện nay” [Đoàn Thanh Thủy, Đông Thị Hồng, 2020: 577]. Giáo dục truyền thống này đối với thế hệ trẻ sẽ xây dựng lòng từ bi, khoan dung và trách nhiệm của người trẻ đối với xã hội và tương lai đất nước. Tinh thần bác ái và cứu nạn được khuyến khích thông qua các hoạt động từ thiện và xã hội, thay đổi lối sống, ứng xử văn hóa của con người với bản thân, gia đình, cộng đồng, xã hội và đối với thiên nhiên.

Phật giáo đã tham gia vào nhiều lĩnh vực từ thiện, nhân đạo, y tế và giáo dục. Các tổ chức Phật giáo thường thành lập các trung tâm cứu trợ và viện dưỡng lão, nơi họ chăm sóc người nghèo khó, người tàn tật và người đang gặp khó khăn, có thể kể đến Trung tâm nuôi dưỡng trẻ mồ côi Mái ấm chùa Hải Sơn đã tiếp nhận và nuôi dưỡng các trẻ em bị bỏ rơi, trẻ mồ côi, trẻ có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn; Nhà trẻ mồ côi tại chùa Long Phước tiếp nhận, nuôi dưỡng, chăm sóc cho các trẻ em mồ côi từ khi mới lọt lòng cho đến khôn lớn và được đi học; Cơ sở

Bảo trợ xã hội Minh Đức chùa Cẩm Phong nuôi dưỡng các cháu mồ côi, cụ già tàn tật và đóng góp nuôi người già neo đơn tại cộng đồng;... Những hoạt động này truyền đạt giá trị quý báu về lòng nhân ái và tạo điều kiện để thế hệ trẻ thấy được tinh thần cứu nạn trong thực tế cuộc sống.

Hai là, giáo dục cho thế hệ trẻ về chủ nghĩa yêu nước và tinh thần chống giặc ngoại xâm thời Lý, Trần.

Phật giáo trong thời Lý, Trần không chỉ là một tôn giáo mà còn là một phần quan trọng của văn hóa và đạo đức Việt Nam. Những giá trị tinh thần như lòng yêu nước và tinh thần quyết tâm chống giặc ngoại xâm đã được thể hiện qua các bài kinh và lời dạy của các nhà sư. Các giá trị này đã góp phần quan trọng trong việc xây dựng khối đoàn kết của nhân dân Việt Nam, tạo sức mạnh nội lực to lớn cho việc gìn giữ chủ quyền quốc gia, toàn vẹn lãnh thổ trong bối cảnh chính trị nhiều thách thức hiện nay.

Ba là, thông qua các khoá tu mùa hè, các tăng, ni đã lồng ghép các hoạt động thiết thực để giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần cho thế hệ trẻ.

Có thể nói, khoá tu mùa hè chính là biểu hiện cho sự nhập thể của Phật giáo vào sự nghiệp giáo dục nói chung và giáo dục các truyền thống tốt đẹp, quý báu của Phật giáo cho thế hệ trẻ nói riêng. Khoá tu mùa hè là nơi các bạn trẻ được hoá giải tâm hồn, giải toả những căng thẳng, mệt mỏi trong một năm học vất vả. Khoá tu định hướng giáo dục, nâng cao nhận thức cho thế hệ trẻ cũng như lồng ghép giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần thông qua các buổi thuyết giảng, các hoạt động thực tế đầy tính nhân văn. Hiện nay, trên địa bàn cả nước khoá tu mùa hè đã trở thành một trong những sự kiện tiêu biểu, thu hút được đông đảo các bạn trẻ tham gia, có thể kể đến các ngôi chùa tiêu biểu cho hoạt động này như chùa Pháp Vân, chùa Khai Nguyên, chùa Bằng, chùa Đống, chùa Tứ Kỳ (Hà Nội),... chùa Cây Thị (Phú Thọ), Thiền viện Trúc Lâm Tây Thiên (Vĩnh Phúc), chùa Quang Thọ (Thành phố Hồ Chí Minh), chùa Hoàng Pháp (Thành phố Hồ Chí Minh), chùa Vĩnh Hưng (Long An), chùa Phật Quang (Kiên Giang), chùa Vạn Phước

(Bà Rịa – Vũng Tàu), chùa Phước Long (Bình Định), chùa Long Khánh (Quy Nhơn),...

Bốn là, thông qua các kênh thông tin đại chúng Phật giáo đã giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” cho thế hệ trẻ.

Trong một thời đại mà thế giới đang trải qua nhiều biến đổi và thách thức, thông điệp này càng trở nên quan trọng hơn. Các kênh thông tin đại chúng và các trang mạng xã hội đã giúp Phật giáo kết nối với mọi lớp người và truyền tải thông điệp về tinh thần “phụng đạo” - tôn trọng và biết ơn đối với môi trường và mọi sự sống. Điển hình như Giáo hội Phật giáo Việt Nam thành phố Hồ Chí Minh đã thông qua các kênh thông tin để tuyên truyền, giáo dục tăng, ni, Phật tử tuân thủ các quy định của pháp luật về bảo vệ môi trường như: Không hút thuốc lá, không sử dụng nhang đèn quá nhiều trong các tự viện, không dùng hóa chất trong trồng trọt, chất cấm trong chăn nuôi, phải biết tôn trọng và bảo hộ sinh mệnh của muôn loài, nhằm giữ gìn sự cân bằng của hệ môi trường sinh thái. Nâng cao ý thức, trách nhiệm bảo vệ môi trường, không xả rác bừa bãi ra môi trường, hạn chế sử dụng túi ni lông, mà sử dụng các loại túi thân thiện với môi trường trong sinh hoạt hàng ngày [Giáo hội Phật giáo Việt Nam, 2022]. Thông qua việc truyền tải giá trị này, thế hệ trẻ được khuyến khích đối xử với thiên nhiên một cách cẩn thận và biết quan tâm đến bảo vệ môi trường. Ngoài ra, thông điệp “yêu nước” cũng được thúc đẩy qua các kênh thông tin đại chúng trong việc khuyến khích tình yêu và trách nhiệm đối với quê hương. Phật giáo thường luôn chú trọng tôn trọng lịch sử và văn hóa của quốc gia, đồng thời khuyến khích thế hệ trẻ tham gia vào việc xây dựng một tương lai tươi sáng cho đất nước. Thông điệp “hộ quốc” nhấn mạnh khuyến khích tình yêu và đoàn kết trong cộng đồng. Phật giáo thường thúc đẩy tinh thần đoàn kết xã hội và giúp thế hệ trẻ hiểu rằng sự hòa hợp và đồng lòng là chìa khóa cho sự phát triển bền vững của quốc gia. Thông điệp “an dân” thông qua các kênh thông tin đại chúng giúp truyền tải giá trị về lòng nhân ái và lương tâm. Thế hệ trẻ được khuyến khích đối xử với người khác một cách tôn trọng và tử tế, đóng góp vào một xã hội hòa bình và thiện lành.

Năm là, có một bộ phận thế hệ trẻ chủ động tìm hiểu về truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần.

Hiện nay, một bộ phận thế hệ trẻ đang nghiên cứu lịch sử Phật giáo thời Lý, Trần qua sách, tài liệu và các nguồn thông tin trực tuyến. Họ tìm hiểu về những nhân vật lịch sử, sự kiện quan trọng và ảnh hưởng của Phật giáo trong việc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Trong đó, nhiều bạn trẻ với tinh thần hiếu học đã tích cực tham gia vào các sự kiện văn hóa, hội thảo và triển lãm liên quan đến truyền thống Phật giáo thời kỳ Lý, Trần. Điều này, giúp họ trải nghiệm và thấu hiểu sâu sắc hơn về giáo lý, và giá trị của Phật giáo thời Lý, Trần. Nhiều bạn trẻ đã tham gia sinh hoạt tôn giáo tại các chùa chiền, thiền viện,... tích cực tìm hiểu về lịch sử, phong tục và đặc điểm Phật giáo Việt Nam qua từng giai đoạn. Trong bối cảnh công nghệ thông tin phát triển mạnh mẽ hiện nay, internet và các công cụ trực tuyến đã giúp thế hệ trẻ tìm hiểu về truyền thống Phật giáo thời kỳ Lý, Trần một cách dễ dàng. Họ có thể xem các video giảng pháp, các diễn đàn trực tuyến để thảo luận và chia sẻ kiến thức với người khác. Việc số hóa các di tích, hiện vật, văn bản kinh sách Phật giáo cũng đang được nhiều người trẻ thực hiện tạo hiệu ứng truyền thông và giáo dục rõ rệt. Hiện nay, có một số ngôi chùa, thiền viện xây dựng các trang web riêng, các trang fanpage riêng để truyền tải những thông tin về phật sự, các kiến thức đến độc giả điển hình như *Diễn đàn Phật pháp online*, trang web *Cộng đồng Phật tử Việt Nam*, trang web *Thư viện hoa sen*, *Cổng thông tin Phật giáo*,... Từ những nỗ lực này, thế hệ trẻ đang có cơ hội tìm hiểu, có sự kết nối mạnh mẽ với thông tin liên quan về truyền thống Phật giáo thời Lý, Trần; là nền tảng để phát huy những giá trị của tinh thần “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” vào cuộc sống hàng ngày.

3. Nhận xét và kết luận

Phật giáo thời Lý, Trần không chỉ góp phần vào công cuộc xây dựng và phát triển đất nước dưới các triều đại Lý, Trần, mà còn để lại nhiều di sản và giá trị quan trọng về tư tưởng, văn hóa, khẳng định dấu ấn của mình trong lịch sử dân tộc. Các nghiên cứu về lịch sử, khảo cổ học đã cho thấy Phật giáo thời Lý, Trần được sự bảo hộ từ phía nhà nước, triều đình, không chỉ xiển phát trong giới quý tộc, quan

lại, trong đội ngũ tăng, ni, Phật tử mà còn có sự lan tỏa vào đời sống thường nhật của tầng lớp dân thường của xã hội Đại Việt lúc bấy giờ. Góp phần tạo nên “hào khí Đông A” bất diệt mà nhà Trần gây dựng đã ghi dấu biết bao chiến thắng oanh liệt. Tất cả những chiến thắng đó là nhờ vào sức mạnh đến từ Nhân dân, Phật tử, đoàn kết tướng sĩ trên dưới một lòng “... tướng sĩ một lòng phụ tử, hòa nước sông chén rượu ngọt ngào” [Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2019: 19], nhằm bảo vệ vững chắc độc lập, tự chủ của đất nước.

Ngày nay, thế hệ trẻ chính là những mầm xanh tương lai của đất nước, có vai trò quan trọng trong việc xây dựng và phát triển đất nước ngày càng phồn vinh, hạnh phúc, giàu mạnh hướng tới hùng cường. Như trong Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng Cộng sản Việt Nam đã nhấn mạnh: “Chú trọng hơn giáo dục đạo đức, nhân cách, năng lực sáng tạo và các giá trị cốt lõi, nhất là giáo dục tinh thần yêu nước, tự hào, tự tôn dân tộc, truyền thống và lịch sử dân tộc, ý thức trách nhiệm xã hội cho các tầng lớp nhân dân, nhất là thế hệ trẻ; giữ gìn và phát huy bản sắc văn hoá dân tộc tốt đẹp của người Việt Nam; khơi dậy khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc và bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa” [Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021, tập 1: 58]. Với những truyền thống tốt đẹp về tinh thần “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần mang lại, ngày nay, chúng ta phải tiếp tục giáo dục, phát huy những thành quả đó để xây dựng con người Việt Nam bản lĩnh, đạo đức, nhân văn đủ tầm hội nhập quốc tế, nhất là đối với thế hệ trẻ - những chủ nhân tương lai của đất nước.

Do đó, cần nâng cao hiệu quả công tác giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần cho thế hệ trẻ về “Phụng đạo” trong ngữ nghĩa Phật giáo không chỉ đề cập đến việc tôn kính Phật Thầy, mà còn bao gồm lòng nhân ái, khoan dung và tôn trọng đối với mọi người. Truyền thống này giúp tạo ra một xã hội hòa bình và đoàn kết, mà các thế hệ trẻ cần học hỏi và thấu hiểu. “Yêu nước” và “hộ quốc” luôn nằm trong tâm hồn của người dân Việt Nam. Cần đẩy mạnh công tác tuyên truyền, giáo dục những giá trị tốt đẹp của truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an

dân” của Phật giáo thời Lý, Trần cho thế hệ trẻ. Đẩy mạnh việc tuyên truyền thông qua các trang mạng xã hội như facebook, tiktok, youtube,... nhằm kết nối trong nước và quốc tế thông qua các video, bài giảng sinh động có tương tác sẽ thu hút được nhiều bạn trẻ theo dõi hơn, tạo hiệu ứng tốt bằng truyền thông. Việc lồng ghép giáo dục truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần sẽ mang lại hiệu quả cao đối với thế hệ trẻ hiện nay. Nên đưa những giá trị tư tưởng của Phật giáo về truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” vào nhà trường thông qua các môn học như Giáo dục công dân, Tư tưởng Hồ Chí Minh, Văn hoá học, Tôn giáo học,... lồng ghép vào trong chương trình giảng dạy những kiến thức, những giá trị tốt đẹp về truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần, nhằm giúp xây dựng thế giới quan, nhân sinh quan của học sinh, sinh viên; định hướng họ trở thành những người có ích cho gia đình và xã hội trên cơ sở các giáo lý, triết lý của Phật giáo, từ đó, khuyến khích thế hệ trẻ chủ động tìm hiểu về truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần. Đặc biệt, Giáo hội Phật giáo Việt Nam cần duy trì và đẩy mạnh việc tổ chức các khoá tu mùa hè tại các ngôi chùa và thiền viện. Tham gia các khoá tu mùa hè giúp cho các bạn trẻ có những sự chuyển biến tích cực về mặt nhận thức, hiểu được những giá trị nhân văn, đạo đức của Phật giáo. Các khoá tu còn là nơi thuyết giảng những giá trị truyền thống tốt đẹp của Phật giáo, tổ chức các hoạt động xã hội nhằm khơi gợi cho các bạn trẻ thấy được tinh thần từ bi, bác ái, cứu khổ, cứu nạn của Phật giáo cũng như truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần mang lại.

Có thể nói, trong xuyên suốt chiều dài lịch sử của đất nước, Phật giáo đã song hành cùng dân tộc như là một phần không thể thiếu trong tiến trình phát triển đất nước Việt Nam giàu mạnh hướng tới hùng cường. Những giá trị truyền thống tốt đẹp mà Phật giáo mang lại điểm xuyết thêm cho con người và xã hội Việt Nam những nét độc đáo riêng biệt. Trong đó, truyền thống “Phụng đạo, yêu nước, hộ quốc, an dân” của Phật giáo thời Lý, Trần đã cho thấy được vai trò của Phật giáo đối với đất nước ta. Ngày nay, trong bối cảnh toàn cầu hoá và hội

nhập quốc tế sâu rộng, thế hệ trẻ là những mầm xanh tương lai của đất nước cần được giáo dục truyền thống quý báu này để tiếp thu, lĩnh hội thêm tri thức góp phần vào tiến trình xây dựng và phát triển đất nước ngày càng giàu mạnh./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2019), *Nguyễn Trãi: Đại cáo bình Ngô*, Bùi Kỳ dịch, Bùi Văn Nguyên chỉnh lý, Nxb. Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
2. Lê Thị Cúc (2018), “Vai trò của Phật giáo thời Lý và sự phát triển văn minh Đại Việt”, <https://thuvienhoasen.org/a30009/vai-tro-cua-phat-giao-thoi-ly-va-su-phat-trien-van-minh-dai-viet>; đăng tải ngày 1/7/2028, truy cập ngày 12/12/2023.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, tập 1, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.
4. Dương Quang Điện (2020), *Phật giáo với vấn đề an sinh xã hội*, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.
5. Giáo hội Phật giáo Việt Nam (2022), *Văn kiện Đại hội đại biểu Phật giáo Việt Nam toàn quốc lần thứ IX (2022-2027)*, Hà Nội.
6. Học viện Báo chí và Tuyên truyền (2010), *Tôn giáo học (đề cương bài giảng)*, Hà Nội.
7. Nguyễn Quang Hưng, Nguyễn Văn Chính (2016), “Giáo dục tôn giáo và vai trò của tôn giáo trong lịch sử giáo dục Việt Nam”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 5 (155).
8. Nguyễn Lang (2012), *Việt Nam Phật giáo sử luận*, Nxb. Phương Đông, TP. Hồ Chí Minh.
9. Nguyễn Thị Hương Liên (2013), *Vai trò của Phật giáo đối với xã hội Việt Nam thời kỳ Lý – Trần*, Luận văn chuyên ngành Triết học, Học viện Báo chí và Tuyên truyền.
10. Thích Gia Quang (2014), *Những giá trị Phật giáo cần được phát huy trong thời đại ngày nay*, Nghiên cứu Phật học, số 1.
11. Đinh Gia Khánh (1976), *Hợp tuyển thơ văn Việt Nam thế kỷ X - thế kỷ XVII*, Nxb. Văn học, Hà Nội.
12. Phạm Trường Sinh (2015), *Tư tưởng của Trần Quốc Tuấn - đặc điểm và ý nghĩa lịch sử*, Luận án Tiến sĩ Triết học, Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Thành phố Hồ Chí Minh.
13. Đoàn Thanh Thủy, Đông Thị Hồng (2020), “Phát huy tinh thần nhập thế và giá trị đạo đức Phật giáo trong công tác an sinh xã hội ở Việt Nam hiện nay”, in trong: Thích Thanh Điện, Thích Đức Thiện, Thích Đức Thiện, Nguyễn Văn Tuân (Đồng chủ biên, 2020), *Một số hoạt động Phật sự góp phần đảm bảo an sinh xã hội trong thời kỳ phát triển và hội nhập quốc tế*, Nxb Tôn giáo, Hà Nội.

14. Thiên Tôn Phật Quang (2018), *Khoa hè 2018: Lòng yêu nước và bảo vệ Phật pháp*, <https://thientonphatquang.com/khoa-he-2018-long-yeu-nuoc-va-bao-ve-phat-phap/>; đăng tải ngày 8/7/2018, truy cập ngày 13/12/2023
15. Trần Thị Vinh (2017), *Lịch sử Việt Nam*, tập 2, Nxb. KHXH, Hà Nội.

Abstract

CONTRIBUTION OF EDUCATION ABOUT THE TRADITION OF “SERVING RELIGION, PATRIOTISM, PROTECTION OF THE COUNTRY AND PEOPLE” OF BUDDHISM IN THE LY-TRAN PERIOD FOR THE YOUNG GENERATION IN RECENT YEARS

Tran Tuan Hung

freelance researcher

Thich Truc Tin

Central Buddhist Guidance Committee, Vietnam Buddhist Sangha

Buddhism has been introduced to Vietnam for more than 2,000 years, and its values have been promoted until today. One of them must be the tradition of “serving religion, patriotism, protecting the country and people” of Buddhism during the Ly, Tran dynasties. Buddhism played an important role in accompanying the nation, and building and protecting the country during the Ly, Tran dynasties. Education of fine traditions for the young generation in Vietnam will contribute to the construction and development of the country. This article presents an overview of the tradition of “serving religion, patriotism, protecting the country and people” of Buddhism during the Ly, Tran dynasties. It also points out some achievements in the education of the tradition of “serving religion, patriotism, protecting the country and people” of Buddhism during the Ly, Tran dynasties for the young generation today.

Keywords: Buddhism; Ly, Tran dynasties; “serving religion, patriotism, protecting country, protecting people”.